אמור ב

א. אויפן פסוק בפרשתנו[1] „ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל" שטייט אין תורת כהנים — נאָכדעם ווי עס ווערט דאָרט געזאָגט אַז דער פירוש פון „ונקדשתי" איז „מסור את עצמך וקדש שמי (יכול ביחידי ת"ל כו')" — „מיכן אמרו כל המוסר עצמו על מנת לעשות לו נס אין עושים לו נס ושלא לעשות לו נס עושין לו נס". און ברענגט אויף דעם צוויי ראיות — „שכן מצינו בחנני' מישאל ועזרי' שאמרו לנבוכדנצר כו' וכשתפס מריינוס את פפוס ואת לוליינוס אחיו בלודקיא א"ל כו'" (כדלקמן ס"ג).

רש"י בפירושו על התורה, ברענגט דעם תוכן הענין פון תו"כ (מיט שינויים, כדלקמן סעיף ו') וז"ל (נאָך זיין פירוש אויף „ולא תחללו" און נאָכן מפרש זיין אַז „ונקדשתי" מיינט „מסור עצמך וקדש שמי . . בתוך בנ"י"): וכשהוא מוסר עצמו ימסור עצמו ע"מ למות שכל המוסר עצמו ע"מ הנס אין עושין לו נס שכן מצינו בחנני' מישאל ועזרי' שלא מסרו עצמן ע"מ הנס כו'.

אָבער דער רמב"ם אין ספר היד, אין הלכות יסודי התורה[2], וואו ער שרייבט די דינים פון קידוש השם, ברענגט ניט אַראָפּ אַז ביים מוסר נפש זיין זיך על קידוש השם דאַרף זיין די כוונה „ע"מ למות" (ע"פ דברי התו"כ הנ"ל[3]).

בפשטות יש לומר, אַז דער רמב"ם האָלט אַז דער ענין וואָס שטייט אין תו"כ ווערט ניט געמיינט אַלס אַ תנאי לחיוב בהלכה אין מצות קידוש השם, נאָר אַלס אַ הוספת ענין חדש וסיפור וכיו"ב. וכמודגש אין לשון התו"כ „אמרו כל המוסר עצמו לעשות לו נס אין עושים לו נס ושלא לעשות לו נס עושין כו'" — סגנון דאמירה בפ"ע ושל סיפור.

פון דעם אָבער וואָס רש"י איז משנה און זאָגט דאָס בלשון פון אַ תנאי והוראה ווי מקיים צו זיין די מצוה — „וכשהוא מוסר עצמו ימסור עצמו ע"מ למות" — איז מובן, אַז רש"י נעמט אַן דעם ענין הנ"ל אין תו"כ[4] ווי אַ דין אין מצות קדה"ש[5] (און נאָכמער: וויבאלד רש"י ברענגט דאָס אַראָפּ בפירושו על התורה — וואָס „אני[6] לא באתי אלא לפשוטו של מקרא" — איז עס אַ הוכחה אַז דאָס איז אַ דין וואָס איז נוגע צו הבנת פשוטו של מקרא).

ויש לומר אַז די פלוגתא פון רש"י און רמב"ם בפירוש דברי התו"כ איז אַ

---

1) פרשתנו כב, לב.

2) פ"ה.

3) ראה צידה לדרך על פרש"י כאן: ותימה בעיני למה לא הזכירו הרמב"ם והטור יו"ד האי וכשהוא מוסר עצמו כו' בהלכות קדוש השם. ולהעיר שבסמ"ג במצות עשה דקדה"ש (מ"ע ה) כן הובא „וכשמוסר עצמו לא יהא כוונתו לסמוך על הנס שכל המוסר עצמו כו'". ועד"ז בסמ"ק (אות מד) „ואל ימסור אדם עצמו על מנת שיעשה לו נס כי המוסר עצמו כו'". וראה דרכי תשובה (יו"ד סקנ"ז סקכ"ו) שהביא מכמה ספרים בשם הבה"ג דכשאדם מוסר עצמו למיתה על קדה"ש צריך שיכוין אפי' כשלא יעשה לו נס.

4) ראה פי' קרבן אהרן לתו"כ שם. וראה פסיקתא זוטרתא — הובא לקמן סוף הערה 37.

5) וע"ד הנ"ל בסמ"ג וסמ"ק.

6) בראשית ג, ח. כד. ובכ"מ.

פלוגתא כללית אין דעם גדר פון מצות קידוש השם.

ב. וי"ל דער ביאור בזה:

די מצוה פון קידוש השם איז — בלשון התו"כ — „מסור את עצמך וקדש שמי", אז א איד זאל זיך מוסר נפש זיין אן קיינע חשבונות, ער איז גרייט צו אומקומען ח"ו אבי ניט עובר זיין אויף דער (האַרבער) עבירה, וואס דערמיט איז ער מקדש שמו ית'.

בשעת א איד איז מוסר נפשו אויף קדושת שמו ית' און דער אויבערשטער איז מסכב סיבות אז דער איד זאל ניצל ווערן, און ווער רעדט נאך אז די הצלה קומט דורך א נס — „ווערט דורכדעם נתקדש שמו הגדול נאך מער". עס איז אבער די שאלה, צי דער אופן קידוש השם (דורך א נס והצלה) איז א טייל פון דער מצוה פון קידוש השם („מסור את עצמך וקדש שמי") וואס דער מענטש איז מקיים, אדער דאס איז אן ענין בפ"ע — ס'איז א זאך וואס דער אויבער־שטער טוט א נס כדי לקדש שמו ית' בעולם.

און דאס איז דער חילוק צווישן רש"י און דעם רמב"ם:

רש"י לערנט, אז דאס וואס דער תו"כ זאגט „מיכן אמרו" איז א המשך איז ביאור אופן קיום מצות קידוש השם — און בשעת א איד ווערט ניצל בנס, האט דער מקיים המצוה א שייכות (צום נס ובמילא) צו דער הוספה בקדה"ש ומחו־ייב גם בזה. און דאס לערנט מען אפ פון דעם וואס דער פסוק זאגט „ונקדשתי", בלשון נפעל ובלשון ציווי[8], אז דער גאנ־צער קידוש השם קומט בדרך „נפעל" דהקב"ה, אויך דער נס ההצלה פונעם אידן וועלכער ווערט אויפגעטאן ע"י הקב"ה, איז דער קדה"ש שעי"ז — א חלק פון מצות קידוש השם וואס דער אדם איז מקיים.

און דאס מאכט גלאטיק וואס דער תו"כ זאגט „מיכן אמרו כל המוסר עצמו על מנת לעשות לו נס אין עושים לו נס, ושלא לעשות לו נס עושין לו נס" — דלכאורה: בשעת א איד איז מקיים „מסור את עצמך וקדש שמי", איז ער ניט אויסן צו טאן דאס בתנאי, אז דער אויבערשטער זאל אים ראטעוון ע"י נס, דעמאלט איז דאך דאס ניט קיין ענין פון „מסור את עצמך" — אדרבא ער מאכט א תנאי[9] „על מנת" קיום עצמו!

נאר דער פשט איז: דער תו"כ איז דא מוסיף, כנ"ל, אז באופן זה טוט זיך אויף בשלימות דער „ונקדשתי": בשעת א איד איז מוסר עצמו — אין אן אופן פון „שלא לעשות לו נס", איז דעמאלט „עושין לו נס" — און עס טוט זיך אויף דער שלימות'דיקער „ונקדשתי", אז דער אויבערשטער מאכט א נס און ראטע־וועט דעם וואס איז מוסר עצמו.

ג. עפ"ז וועט מען אויך פארשטיין פארוואס דער תו"כ איז מאריך אין די צוויי ראיות (פון חנני' מישאל ועזרי' און

7) ראה ביאורי מהרא"י (לבעל תרומת הדשן) על פרש"י (ונעתק בצידה לדרך) [אמנם במש"פ ד„ונקדשתי . . משמע שיהא ש"ש מקודש שלא מצד זה שמסר עצמו אלא ר"ל שיעשה נס למקדשי ה" — ראה לקמן בפנים (ס"ז) שלכאורה דוחק לומר שכן היא כוונת רש"י]. אבל ראה הערה *36.

8) ראה ביאורי מהרא"י שם.

9) כמרז"ל בעל מנת — עירובין טו, ב. וש"נ. ובכ"מ עד"ז. רמב"ם הל' אישות פ"ז (מהשיעורים דש"ק זה (תשמ"ז)). טושו"ע אה"ע סי' לח. סי' קמג. ועוד.

„וכשתפס מריינוס כו״): — וז״ל (אין דער ערשטער ראי׳):

שכן מצינו בחנני׳ מישאל ועזרי׳ שאמרו לנבוכדנצר[10] לא חשחין אנחנא על דנא פתגם להתבותך (לא חוששין אנו על זאת ליטול עצה מה להשיבך כי המענה מוכן ושגור בפינו. רש״י עה״פ). הן איתי אלקנא די אנחנא פלחין יכיל לשיזבותנא מן אתון נורא יקידתא ומן ידך מלכא ישיזיב. והן לא ידיע ליהוי לך מלכא דלאלקך לית אנן פלחין ולצלם דדהב דהקמת לא סגדין.

דער תו״כ ברענגט די גאַנצע אריכות וואָס חנני׳ מישאל ועזרי׳ האָבן געזאָגט צו נבוכדנאצר — ניט נאָר סוף דבריהם „והן לא (ישזיב[11]) ידיע ליהוי לך מלכא גו׳״ (אַז בכל אופן וועלן זיי זיך ניט בוקן צו זיין „צלם״, ניט רעכענענדיק זיך צי זיי וועלן ניצל ווערן אַדער ניט —), נאָר אויך דאָס וואָס זיי האָבן געזאָגט אַז דער אויבערשטער קען זיי ראַטעוון פון דעם כבשן האש — ווייל דאָס איז נוגע צו מצות קידוש השם: בשעת א איד איז מוסר נפשו אויף קידוש השם (לקדש שמו ית׳), דאַרף ער וויסן אַז דער אויבערשטער קען אים ראַטעוון — און דער ראַטעוון איז (נאָר) אַז ענין איז קידוש שם שמים[12];

און דאָס האָבן חנני׳ מישאל ועזרי׳ געזאָגט נבוכדנאצר׳ן: זיי ווייסן אַז דער אויבערשטער „יכיל לשיזבותנא״, אַבער אפילו „הן לא״ וועלן זיי בשום אופן זיך ניט בוקן צום „צלם״ און זיי זיינען מוכן למסור נפשם עקה״ש.

ד. דערנאָך ברענגט דער תו״כ א צווייטע ראי׳: וכשתפס מריינוס את פפוס ואת לוליינוס אחיו בלודקיא א״ל אם אתם מעמן של חנני׳ מישאל ועזרי׳ יבוא אלקיכם ויציל אתכם מידי וא״ל חנני׳ מישאל ועזרי׳ כשרים היו ונבוכד־נצר הי׳ הגון שיעשה נס על ידו, אבל אתה מלך רשע אתה ואין אתה הגון שיעשה נס על ידך, ואנו מחוייבי מיתה לשמים ואם אין אתה הורגינו הרבה מזיקים לפני המקום הרבה דובים כו׳ אלא סוף שהמקום עתיד לתבוע דמינו מידך. אמרו לא נסע משם עד שבאו עליו דיופלי מרומי והוציאו את מוחו בבקעיות.

והיינו: בהמשך ובהוספה צו דער ער־שטער ראי׳ — אַז די שלימות פון „ונק־

---

10) דניאל ג, טז ואילך. ושם בשינוי ל׳ קצת.

11) כן הוא בזוהר — הובא לקמן הערה 25.

12) עפ״ז יש לומר שזוהי גם הכוונה במדרש תהלים מזמור כח: ומה פרע להם שכל הצפרדעים מתו ואותם שירדו לתנור לא מתו מפני שמסרו עצמן לשריפה כדי לקיים גזירתו של הקב״ה. אמר תודוס איש רומי מכאן אמרו מה אם הצפרדעים כו׳ ע״י שנתנו עצמן ומסרו נפשם על קדושת השם לא מתו אנו על אכו״כ שאנו בני כו׳ ונצטוינו על קדושת השם על אחת כו״כ — שאין הכוונה כפי שמשמע משטחיות הלשון שמסרו עצמם ע״מ הנס״,

[וכפשטות הלשון בהפירוש שהובא בס׳ הישר לר״ת (חלק החידושים סשנ״ד) ובראשונים לפסחים נג, ב (תוס׳ הרשב״א. חידושי רבינו דוד בונפיד. וראה גם הרי״ף לע״י שם. פתח עינים להחיד״א שם — השקו״ט בזה)]

כ״א לזה שדייקו ואמרו שהקב״ה יכול להצילם (ראה בראשונים הנ״ל שהובא בדברי ר״מ מה שאמרו חנני׳ כו׳ „אלקנא . . יכיל לשיזבותנא״), ובזה יתקדש שמו ביותר. וכפי שהי׳ בפועל שדוקא ע״ז נעשה קדה״ש ביותר, כמסופר בדניאל שם, כד ואילך. וראה ב״ר ספנ״ו ובמפרשים שם. שמו״ר (פ״ט, א בסופו) ובמפרשים. וש״נ.

*) להעיר שבמדרש תהלים (באבער): ונצטוינו על קדושת השם ועתיד ליפרע לנו שכר שלם מאכו״כ שאנו חייבין למסור נפשינו על קדושת השם.

דשתי״ איז ווען דער אויבערשטער מאַכט אַ נס און ראַטעוועט דעם וואָס איז מוסר עצמו — איז דער תו״כ מדגיש דעם ענין, מאידך גיסא, אַז ווען דער אויבערשטער איז ניט מציל דעם מוסר עצמו, איז עס ווייל ער איז ניט זוכה אַז שמו ית׳ זאָל אַוויפיל נתקדש ווערן על ידן[13].

ועפ״ז יומתק (אַדער נאָכמער — מוכרח) גם ההמשך בתו״כ אַז בפועל האָבן זיי — פפוס און לוליינוס — זוכה געווען אַז דער „ונקדשתי״ זאָל אויפגעטאָן ווערן בשלימות[14], ווייל הי׳ נס — „לא נסע משם עד שבאו . . והוציאו את מוחו בבקעיות״.

ה. דער רמב״ם אַבער האַלט, אַז דער אופן פון קידוש השם וואָס איז מבואר אין תו״כ (אַז שמו ית׳ ווערט נתקדש על ידי הנס) איז ניט אַ הלכה, נאָר אַ פרט נוסף במדרשי התורה אין מעלת המצוה ושכרה.

דער גדר פון אַ מצוה ע״פ הלכה איז פעולת האדם און ניט אַ זאַך וואָס דער אויבערשטער טוט (אפילו ווען די סיבה לזה איז פעולת האדם); ופשיטא ניט אַ זאַך וואָס טוט זיך אויף דורך אַ נס, וואָרום תורה ומצותי׳ זיינען ניט אויסגעשטעלט אַז מ׳זאָל זיי מקיים זיין ע״י נס[15].

ועד״ז בענינו: די מצות קידוש השם בהלכה איז — די מעשה ופעולת האדם, וואָס דער איד איז מוסר עצמו ליהרג על קידוש השם. און ווי דער רמב״ם ברענגט דאָס אָרויס אין ספר המצות[16]: „ועניין זאת המצוה אשר אנחנו מצווים לפרסם האמונה הזאת האמיתית בעולם ושלא נפחד בהיזק[17] שום מזיק ואע״פ שבא עלינו מכריח לבקש ממנו לכפר־תינו שלא נשמע אליו אבל נמסור עצמינו למיתה ולא נתעהו לחשוב שכפרנו אע״פ שלבותינו מאמינים בו יתעלה[18]. וזאת היא מצות קדוש השם המצווים בה בני ישראל בכללם[19] רוצה לומר התרת עצמנו למות ביד האנס בעבור אהבתו יתעלה והאמונה באחדותו כמו שעשו חנני׳ מו״ע כו״ (ווי ער איז דאָרט מאריך).

דערפון איז מובן אַז דער פרט וחלק אין קידוש השם, וואָס קומט אַלס תוצאה דערפון וואָס דער אויבערשטער ראַטעוועט דעם אידן דורך אַ נס, איז אַ באַזונדער ענין און ניט אַ חלק בקיום מצות „ונקדשתי״ של האדם.

---

13) או כיון ש„אתה מלך רשע אתה ואין אתה הגון שיעשה נס על ידך״ (תו״כ שם).

14) והיינו גם לפי המבואר בתענית (יח, ב) דהרגום, נתקדש שמו ע״ז דלא זזו משם עד שנהרג טוריינוס (מריינוס) כבפנים. ופשיטא לפירוש הקרבן אהרן בתו״כ שם, שגם בסיפור זה הכוונה בתו״כ היא „כי הקים הא־ל ית׳ דבר עבדיו שהצילם ע״י נס״ — והרי בתו״כ לא הובא שמריינוס הרגם (כבמס׳ תענית). אבל דוחק גדול לומר שפליגי במציאות (ומפורסמת).

15) וי״ל שזהו אחד מהטעמים שבהל׳ ביהב״ח (פ״א הי״ד) לא הביא הרמב״ם ענין השמיר בבנין הבית (ראה כס״מ שם). ועד״ז במה שפסק בהל׳ מלכים (רפי״א ובסופו) דמשיח בונה המקדש — ולא שיתגלה ויבוא משמים (אף שכן הוא בכו״כ מדרשים, וכפרש״י ותוס׳ סוכה מא, סע״א (ראה לקו״ש חי״ח ע׳ 418 ואילך. לקמן ע׳ 204. וש״נ)).

16) מ״ע ט.

17) כ״ה בספהמ״צ לפנינו. ובקאפח: מהזק.

18) ראה גם תניא ספי״ט.

19) להעיר גם מלשון הרמב״ם בהל׳ יסוה״ת רפ״ה „כל בית ישראל מצווין על קדוש השם״.

ואולי[20] י"ל דשלימות הקיום פון מצות קידוש השם באשטייט דוקא אין דעם וואס דער מוסר עצמו וועלט אומגעבראכטן[21] על קידוש שמו ית'[22] (בשעת ער וועלט אבער ניצל בנס, איז דער קיום מצות קדה"ש ניט כל כך (במוחש ובמילא —) בשלימות[23]). וכדיוק לשון הרמב"ם[24]: „כל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור ונהרג ולא עבר הרי זה קידש את השם": דער רמב"ם איז מקדים „ונהרג (און דערנאך) ולא עבר" (ניט „ולא עבר ונהרג") — ווייל דער עיקר שלימות קדה"ש איז ניט (אזויפיל) אין דעם וואס „לא עבר" (און איז ניצל געווארן בדרך נס), נאר אין דעם וואס נהרג על קידוש השם, היות אז דערמיט וועלט ארויס־געבראכט בגילוי ובמוחש דער תוקף אמונתו דהמקדש ואהבתו לה'[25].

ובזה יומתק וואס דער רמב"ם איז ממשיך[26] „ואלו הן הרוגי מלכות שאין מעלה על מעלתן ועליהן נאמר[27] כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה ועליהם נאמר[28] אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח"[29]. דלכאורה,

---

20) וצ"ע בענין העקידה. — ולהעיר מפדר"א פל"א (קרוב לסופו. ועוד) „פרחה ויצאה נשמתו". וראה שעה"ת לאדהאמ"צ ח"א ד"ה אחרי ה"א פל"ז־לח (מו, ב ואילך). לקו"ש חכ"ה ע' 135 ואילך, וש"נ. ואכ"מ.

21) וכמו שהבטיח המגיד להב"י „ושם תשרף על קדושת שמי" (מגיד מישרים ר"פ תצוה), „ותתוקד על ק"ש" (פרשתנו ד"ה אח"כ פי' לי) ובכ"מ (הובאו ונסמנו בלקו"ש חכ"א ע' 176).

22) ראה שו"ת דבר שמואל סי' סג (ועד"ז במנ"ח מצוה רצו — קח, ד) דאין הנאנס מצטרף לעשרה במצות קדוש השם, „שכיון שעיקר קדוש השם היא במיתת הנאנס באותה שעה בצרי להו עשרה". אף שלענין דינא לכאורה יש לעיין בזה — מכיון דהמעשה דקידוש השם והריגתו הוא (גם) מעת שמסר עצמו עד הזמן שמתי' שרגע לפנ"ז חי הוא. וראה דרכי תשובה שם סקכ"ד. ובמנ"ח שם ממשיך: „או דילמא כיון דאם יעבור יהי' חילול ש"ש כי הוא חי ומצטרף. וצ"ע".

23) להעיר מספר חסידים סי' רכב. ובשל"ה (ש' האותיות סוף אות א — סא, רע"א) לגבי ברכה על מצות קדה"ש כ': ואין לומר כי אין לברך ברכת קידוש השם כי אולי יחזיר המעליל ויפטרנו כו' דאטו אם יעשה לו הקב"ה נס וינצל כו' לא קיים מצות ונקדשתי כי תכף כשמסר גופו להריגה קידש השם בתוך בני ישראל.

24) הל' יסודי התורה פ"ה ה"ד.

25) להעיר מזח"א (קמב, א. וראה גם שהש"ר שבהערה 33) דמה שאמרו לפנ"ז „הן איתי אלקנא וגו' יכול לשיזבותנא" הי' בזה חטא, ו„כיון דידעו דלא אמרו כדקא יאות אהדרו ואמרו והן לא ידיע להוי לך מלכא וגו' בין ישזיב בין לא ישזיב". ובאור החמה שם מהרח"ו: „ובזה אדרבה יתקדש ש"ש בראות כל האומות את עם ישראל מחזיקים באלקיהם ובמלכם• ונשרפים על קדושת שמו". ע"ש. וראה לקמן הערה 31.

26) בה"ד שם.

27) תהלים מד, כג.

28) שם נ, ה.

29) הפר"ח (בספרו מים חיים) על הרמב"ם כאן כתב, דמ"ש הרמב"ם „ואלו הן הרוגי מלכות" לא קאי על הנ"ל בסמוך „דניאל חנני' מישאל ועזרי' ורבי עקיבא וחביריו כ"א על „הרוגי מלכות כעין ר"ע וחביריו", וכדרשת הגמ' (פסחים נ, א. ב"ב י', ב ובפרש"י. וראה גם תו"כ פרשתנו כאן) דקאי על „הרוגי לוד". ועד"ז כ' בעוד מפרשים.

אבל להעיר, דברמב"ם ממשיך „ועליהן נאמר אספו לי חסידי גו'", והרי מפורש בסנהדרין (ק', ב) „כורתי בריתי אלו חנני' מישאל ועזרי' שמסרו עצמן לתוך כבשן האש עלי זבח [אלו] ר"ע וחבריו שמסרו עצמן לשחיטה על דברי תורה".

ולכן לכאורה כוונת הרמב"ם ב„ואלו הן הרוגי כו'" היא כפשטות לשונו — דקאי על (מ"ש תיכף לפנ"ז) כל מי ש„קידש את השם ברבים כדניאל חנני' . . ור"ע וחביריו", שכולם (ובש"כ „דניאל . . וחביריו"

•) וראה של"ה שבהערה הבאה.

•) צ"ע הכוונה.

דער ספר היד פון רמב"ם איז אַ ספר פון הלכות און ניט (אַזוי) פון דרשות הכּתובים וועגן שכר המצות —

וואָס איז נוגע אין הלכה די מעלה פון די „הרוגי מלכות שאין מעלה על מעלתן ועליהן נאמר כו'"?

נאָר דער רמב"ם ברענגט דאָס אַראָפּ דערפאַר וואָס דאָס איז אַ חלק אין דעם גדר פון מצות קידוש השם: דאָס איז ניט אַן ענין של „מעלה" (לחוד), נאָר דאָס איז אַן עילוי[30] אין קיום מצות קדה"ש גופא; זיי האָבן מקיים געווען די מצוה בתכלית שלימותה[31].

קומט אויס, אַז לויט שיטת הרמב"ם איז די שלימות הכוונה פון „ונקדשתי"

במצות קידוש השם — דער קידוש שמו ית' וואָס ווערט ע"י „התרת עצמנו למות"[31] (וואָס באַווייזט בתוך בנ"י דעם תוקף האמונה פון דעם אידן) — האָט במילא קיין אָרט ניט צו זאָגן אַז דער „עושין לו נס" איז אַ טייל פון מצות „ונקדשתי".

ו. ע"פ כל הנ"ל יש לבאר כמה שינויים אין פרש"י לגבי דעם פי' התו"כ (כדלקמן) — ווייל לויט פרש"י בפשש"מ קומט אויס, אַ דריטער אופן (אופן הממוצע צווישן תו"כ און רמב"ם) אין דער הגדרה פון מצות קדה"ש.

פון די שינויים בפירוש רש"י:

א) רש"י ברענגט נאָר דעם ערשטן פאַל פון תו"כ („ע"מ הנס אין עושין לו נס") און איז משמיט דעם פאַל „שלא לעשות לו נס עושין לו נס".

[ובהתאם לזה איז רש"י אויך משנה ביים ברענגען די ראי': (א) ער ברענגט בלויז די ראי' פון חנני' מישאל ועזרי'[32] — ניט די צווייטע ראי' פון „וכשתפס מריינוס כו'" (ווי אין תו"כ). (ב) אין דער ראי' פון חנני' מישאל ועזרי' גופא איז רש"י ניט מעתיק אריכות הדיבור (ווי אין תו"כ), נאָר בלויז דעם חלק וואָס זיין תוכן איז אַז „לא מסרו עצמם ע"מ הנס"

עצמם) הם בגדר „הרוגי מלכות" שאין מעלה על מעלתן ועליהן נאמר כי עליך הורגנו . . אספו לי חסידי . . עלי זבח". וכן מוכח להדיא באגרת השמד להרמב"ם.

[והא שבגמ' (פסחים וב"ב שם) אי' ד„הרוגי מלכות" הם „הרוגי לוד" ולא ר"ע וחביריו — הוא מפני שר"ע וחביריו „משום הרוגי מלכות ותו לא (בתמי')", היינו שאצלם „איכא (גם) תורה ומע"ט" (ראה מסורת הש"ס ב"ב שם. דק"ס פסחים וב"ב שם), משא"כ „הרוגי לוד" (וראה אגרת השמד שם)].

30) ועפ"ז יומתק מה שהרמב"ם שינה מל' הגמ' (פסחים שם) „הרוגי מלכות אין אדם יכול (בב"ב — כל ברי' יכולה) לעמוד במחיצתן" — כי לשון זה מדגיש מדריגת שכרם, משא"כ בל' הרמב"ם שמדגיש מעלתן בענין מצות קדה"ש גופא.

31) וי"ל דענין זה הוא גם בדניאל וחנני' מישאל ועזרי', כי מצד נבוכדנאצר כאילו נהרגו (וגם מצדם, לא רק שלא חסר „התרת עצמנו למות" אלא שהו"ל כאילו נהרגו) דהרי היו בתוך כבשן האש ודניאל בגוב אריות. ואינו דומה להצלה כזו שהאדם לא בא למצב של סכנת הריגה בפועל ורק איום של האנס. וראה בהנסמן בהערה 20.

•) ואף שדניאל חנני' מישאל ועזרי' לא נהרגו בפועל — ראה לקמן הערה 31.

32) הטעם שלא הביא רש"י ראי' מאברהם והרן שהביא בפירושו (נח יא, כח) שהרן מסר עצמו ע"מ הנס ולא ניצל (וראה מת"כ ויפ"ת (השלם) לב"ר פל"ח, יג) — כי [נוסף ע"ז שזה הי' לפני מ"ת, הרי] הרן הי' מסופק בה' וביכלתו, כ"א דלאחרי שניצל אברם אמר שהוא משל אברם. ועוד: ענין זה הובא ברש"י מ„מדרש אגדה" (ובזה גופא — „י"א"), משא"כ הסיפור דחנני' מישאל ועזרי' שמפורש בקרא. ואכ"מ.

(„והן לא ידיע להוי לך מלכא וגו׳ מציל ולא מציל ידיע להוי לך[33] וגו׳״[34]) —

דאָס איז דערפאַר וואָס די צווייטע ראַי׳ און דער ערשטער חלק פון דעם דיבור של חנני׳ מישאל ועזרי׳ — זיינען נוגע צום ענין פון „שלא לעשות לו נס עושין לו נס״ (כנ״ל סעיף ג־ד) וואָס רש״י ברענגט ניט].

ב) אויך דעם ענין „כל המוסר עצמו ע״מ הנס אין עושין לו נס״ זאָגט רש״י ניט אַלס דבר בפני עצמו (ווי אין תו״כ), נאָר אַלס א טעם אויף דעם וואָס ער זאָגט פריער „וכשהוא מוסר עצמו ימסור עצמו ע״מ למות — שכל (ניט „וכל״) המוסר עצמו כו׳״[35].

וואָס נוסף אויף דעם שינוי לגבי תו״כ — איז אויך בעצם הענין ניט מובן: ווי שיקט זיך צו זאָגן, אַז דער טעם אויף „ימסור עצמו ע״מ למות״ איז (דער צד השלילי) „שכל המוסר עצמו ע״מ הנס אין עושין לו נס״ — ניט נאָר איז דער ענין („אין עושין לו נס״) ניט נותן טעם פאַרוואָס ער זאָל זיך מוסר זיין „ע״מ למות״, נאָר אדרבה, דאָס ברענגט אַרויס דעם היפך, אַז בהעלם איז דאָ א מחשבה פון „לעשות לו נס״!

ז. וי״ל דעם ביאור אין דעם:

ס׳האָט זיך געראַדט פריער, אַז לויטן תו״כ איז דער נפעל („ונקדשתי״) אָ טייל פון גוף המצוה פון קדה״ש, אַזוי אַז דער „(שלא לעשות לו נס) עושין לו נס״ איז נוגע אויך צו דער ידיעה וכוונת האדם בעת קיום המצוה — ער דאַרף וויסן אַז דער אויבערשטער קען אים מציל זיין און אַז דערמיט וועט זיך אויפטאָן די שלימות פון קדה״ש (וכמודגש אין די ראיות פון תו״כ, כנ״ל).

אָבער אין פשש״מ לייגט זיך ניט צו זאָגן, אַז דער קדה״ש וואָס קומט דורך נס ההצלה ע״י הקב״ה זאָל זיין אָ חלק פון מצות קדה״ש של האדם; נאָר די מצוה איז (ע״ד הנ״ל ס״ה בשיטת הרמב״ם) — פעולת האדם, „מסור עצמך וקדש שמי״. די מצוה פון קדה״ש איז דער „קדש שמי״ וואָס ווערט אויפ־גענומען דורכן „מסור עצמך״ של האדם[36]

---

33) הלשון „מציל ולא מציל ידיע כו״ הוא בתנחומא בהעלותך ט. במדב״ר פט״ו, יד. שהש״ר פ״ז, ח. יל״ש דניאל רמז תתרסא. וראה גם עד״ז בתנחומא נח יו״ד. אגדת בראשית פ״ז. ועוד.

34) כ״ה בכמה דפוסים, כולל דפוס ראשון דפרש״י שמסיים „וגו״. ולכאורה הכוונה להמשך הכתוב בדניאל (וכהובא גם במדרשים הנ״ל). ובדפוס שני ובכו״כ כת״י רש״י (שתח״י) ליתא „וגו״. ובא׳ מכת״י רש״י (שתח״י) מסיים „לאלקיך לא פלחין״.

35) ועד״ז הוא בסמ״ג וסמ״ק שם (כנ״ל הערה 3).

36) עפ״ז יומתק זה שרש״י כותב פירושו על „ונקדשתי״ תוך ד״ה „ולא תחללו״ — להדגיש, שתוכן מצות „ונקדשתי״ (אף שנאמר בל׳ נפעל) הוא דוגמת הציווי „ולא תחללו״, שהחילול בא ע״י פעולת האדם — (בל׳ רש״י) „לעבור על דברי מזידין״.

•) הטעם שהוצרך רש״י לפרש „ולא תחללו״ (אף שבתו״כ לא פירשו) — י״ל, כי בפשש״מ הי׳ מקום לפרש „ולא תחללו גו״ בעבירה פרטית (כשאר מקומות בתורה שנאמר „ולא תחללו״ שמדובר בעבירה פרטית — ראה פרשתנו כא, ו. כב, ב ובפרש״י. כב, טו. ועוד), וקאי באזהרות שבפרשה זו (כב, כט־ל ובפרש״י) ע״ד איסור פיגול וכו׳. ועד״ז פי׳ בראב״ע כאן (או היינו מפרשים שהוא איסור ע״ד מחרף ומגדף את השם (וראה מו״נ ח״ג פמ״א שכלל מחלל השם בכלל מגדף))

— ופי׳ זה שולל רש״י וכותב „לעבור על דברי מזידין״, היינו שהיא אזהרה בשייכות לכל המצות (ועד״ז הוא ברמב״ם הל׳ יסוה״ת פ״ה ה״י). והכרחו

(אַז בשעת מען זעט ווי אַ איד איז גרייט אויף מסירת נפש, ווערט שמו ית' נתקדש בעולם*[36]).

[ומהאי טעמא ברענגט ניט רש"י דעם ענין פון „שלא לעשות לו נס עושין לו נס" (מיט די ראיות וכו', ווי אין תו"כ) — ווייל לויט פרש"י באַשטייט ניט דער קיום המצוה של האדם אין דעם אַז דער אויבערשטער זאָל מקדש זיין שמו נאָכ־מער דורך עשיית הנס].

אי, די תורה זאָגט „ונקדשתי" לשון נפעל — פון וועלכן ס'איז משמע אַז דער קידוש ש"ש וואָס דער אויבער־שטער מאַכט (ע"י עשיית הנס) איז יע שייך צו מצות קדה"ש — איז רש"י מפרש, אַז דאָס קומט לערנען נאָך אַ הוספה[37] אין דעם „מסור עצמך" של האדם, אַז עס דאַרף זיין באופן פון „מסור עצמו ע"מ למות":

לולי דעם אויפטו וואָלט מען גע־קענט מיינען, אַז ווען איינער איז זיך מוסר נפש „ע"מ הנס" (ער האָפט און איז זיך סומך אַז דער אויבערשטער וועט מאַכן אַ נס און אים ראַטעוונען) — פעלט לגמרי ניט אין דעם קידוש שם שמים („קדש שמי"), וואָרום כלפי חוץ איז ניט ניכר זיין כוונה, די וואָס שטייען דערביי זעען נאָר זיין מעשה, אַז ער איז זיך מוסר להריגה — דער חסרון דאָ איז נאָר וואָס ער טוט די מצוה שלא לשמה בטהרתה.

אויף דעם זאָגט דער פסוק „ונקדשתי" — אַז אויך דער קידוש ש"ש ע"י פעולת הקב"ה איז שייך צום מצות קדה"ש, און דערפאָר — „וכשהוא מוסר עצמו ימסור עצמו ע"מ למות (ווייל אויב ניט, שטערט ער כביכול אַז דער

---

*36) אבל פשוט, שע"פ פשוטו של מקרא אין מקום כלל לומר (כנ"ל ס"ה ברמב"ם) שהריגת איש ישראל בגלל אמונתו בה' כו' הו"ע של קידוש השם — שהרי אדרבה: דבר כזה פועל היפך קידוש שמו ית' בעולם, ובלשון הכתוב (תהלים עט, י) „למה יאמרו הגוים אי' אלקיהם".

ועוד יש לומר (באו"א קצת מהמבואר בפנים) — שעיקר ענין קדה"ש ע"פ פשש"מ הוא (רק) זה שהקב"ה עושה לו נס ומציל אותו (ע"ד הנס דהצלת אברהם באור כשדים — רש"י נח יא, כח); אלא שאין זה שייך להמצוה שעל האדם, כי ע"פ פשט הם שני ענינים שונים: א) המצוה, שהיא רק מסירת נפש („מסור עצמך"*), ב) הקידוש השם הבא אח"כ ע"י פעולת הקב"ה (בעשיית הנס).

[אלא מזה שנאמרה מצות מסירת נפש ב„ונקדשתי" למדים, שהאדם צריך למסור עצמו באופן שיוכל להיות „ונקדשתי" (שהקב"ה יעשה לו נס), שזהו ע"י ש„מסור עצמו למות, שכל המוסר עצמו ע"מ הנס אין עושין לו נס", כדלקמן בפנים].

---

37) ע"פ המבואר בפנים יומתק עוד שינוי בין התו"כ ופרש"י: בתו"כ מתחיל (לאחרי הענין ד„מסור את עצמך וקדש שמי") „מיכן אמרו כל המוסר עצמו כו'", משא"כ בפרש"י — „(מסור עצמך כו') וכשהוא מוסר עצמו ימסור כו'",

כי לפי התו"כ הענין ד„עושין לו נס" נוגע לגוף המצוה דקדה"ש (כנ"ל בארוכה); משא"כ לפרש"י, הרי עצם המצוה הוא רק „מסור עצמך וקדש שמי" (הקדה"ש שע"י המסירה עצמה), אלא שמהלשון „ונקדשתי" (ל' נפעל) למדים עוד ענין במצות קדה"ש (ובפשטות אינו לעיכובא) — ד„וכשהוא מוסר עצמו ימסור עצמו ע"מ למות".

ולהעיר מהלשון בפסיקתא זוטרתא כאן: ונקדשתי כו' מסור עצמך למיתה להקדיש את שמי כו' מכאן אמרו כל המוסר עצמו על מנת לעשות לו נס כו' ושלא לעשות לו נס כו' שכך מצינו בחננ' כו'.

של רש"י הוא מהכתוב שלפנ"ז (כב, לא. וראה פרש"י) „ושמרתם מצותי ועשיתם אותם" שמדובר ע"ד כל המצות.

*) ולשון רש"י „וקדש שמי" (דמשמע שהאדם מקדש שמו ית' ע"י פעולתו) — י"ל שזהו לפי שצריך למסור עצמו באופן שיוכל להיות „ונקדשתי", כבפנים ההערה.

אויבערשטער זאל מקדש זיין שמו ע"י נס, ווארום) שכל המוסר עצמו ע"מ הנס אין עושין לו נס".

קומט אויס, אז די הדגשה אין פרש"י איז היפך פון הדגשת התו"כ: לויטן תו"כ לערנט מען אפ פון „ונקדשתי" אז די מצוה פון קדה"ש איז כולל די ידיעה אז „עושין לו נס", דער אויבערשטער קען אים מציל זיין און דורכדעם וועט זיין א שלימות'דיקער „ונקדשתי": לויט רש"י לערנט מען אפ פון „ונקדשתי" דעם היפך — אז די כוונת האדם דארף זיין „ע"מ למות" (כדי ניט „שטערן" כביכול, די אפשריות פון „ונקדשתי" בגילוי ובמוחש).

ח. ע"פ הנ"ל יומתק נאך א שינוי צווישן תו"כ און פרש"י — אין תו"כ איז דער לשון „(כל המוסר עצמו כו') ושלא לעשות לו נס", משא"כ אין פרש"י שטייט („ימסור עצמו) ע"מ למות":

לדעת התו"כ, אז באים דארף (אויך) זיין די ידיעה אז דער אויבערשטער קען מאכן א נס און אים מציל זיין (כדי עס זאל ארויסקומען א פולקאמער קידוש השם), קומט אויס, אז זיין מסירה איז ניט מיט דער פולשטענדיקער מטרה וכוונה „ע"מ למות"[38] — ס'איז נאר אז ער מצדו איז גרייט און איז מוסר עצמו אפילו וועלן דער אויבערשטער וועט ניט מאכן קיין נס (צו אויפטאן די שלימות פון קידוש השם) — „ושלא לעשות לו נס":

משא"כ לויט רש"י ווערט אפגעלערנט פון „ונקדשתי" אז „כשהוא מוסר עצמו ימסור עצמו ע"מ למות" — ניט טראכטנדיק כלל וועגן דער הצלה וואס דער אויבערשטער קען מאכן.

ט. ויהי רצון אז דורך דעם עסק אין הלכות קדה"ש זאל מען זוכה זיין בקרוב ממש צו דעם ביטול הגלות — וואס דער עצם ענין הגלות איז כמקרא מלא שדיבר הכתוב „שמי מחולל בגוים"[39], דער היפך פון קדה"ש:

און עס ווערט דער שלימות'דיקער „ונקדשתי" לעיני כל העמים, „וקדשתי את שמי הגדול . . וידעו הגוים כי אני ה'"[39] —

בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ אמור תשמ"ב)

38) ראה הערה 25.

39) יחקאל לו, כג.